

Manuel de Pedrolo, al despatx del carrer de Calvet, als anys 80, envoltat dels seus estimats llibres.

Manuel de Pedrolo: la veu incòmoda

Aquest any 2015 coincideixen dues efemèrides relacionades amb Manuel de Pedrolo i Molina, un dels autors més prolífics i, ahora, més incòmodes per les seues opcions ètiques i estètiques: ara fa 50 anys es publicava 'Joc brut', una de les obres fundacionals del gènere negre en català, emblema de la col·lecció "La cua de palla". I el proper dia 26 de juny es compliran els 25 anys de la seua mort a Barcelona. Introduïdor de gèneres inèdits en la literatura catalana, el seu encaix literari no fou sempre fàcil, sobretot en l'àmbit acadèmic. I el seu posicionament en favor de la independència, o les crítiques a les concessions de la Transició, també serviren per arraconar-lo. Un autor, així mateix, marcat per l'èxit arrasador d'una novel·la, 'Mecanoscrit del segon origen', un arbre poderós però literàriament menor que, encara avui, continua ocultant el frondós bosc de l'univers pedrolià.

Que la recepció i difusió de Manuel de Pedrolo (Aranyó, la Segarra, 1918 - Barcelona, 1990) ha viscut sempre a l'ombra de les ad- versitats, de diferent caire, és un fet poc qüestionable. Però la seua diversa i prolífica producció –n'hi ha comptades 128 obres– també ha tingut valedors d'entitat. Fa poques setmanes, Jaume Cabré, possiblement el narrador de referència del moment present, no dubtava a ressaltar durant la promoció del seu darrer assaig, *Les incerteses*, on l'escriptor també apareix, una profunda admiració pel personatge. “Sóc pedrolià”, va dir, abans de lamentar el llast que va provocar la censura franquista en el desordre de publicació de la producció de Pedrolo i la conseqüència negativa que això tingué en el coneixement d'obres com el cicle novel·lístic “Temps obert” o novel·les com ara *Cendra per Martina*, la qual tardà quinze anys a publicar-se: fou escrita el 1952 i no aparegué fins el 1967.

Aquell desordre el va penalitzar. Com ara que fóra un innovador, algú avançat al seu temps, amb el conreu de gèneres inèdits aleshores en català com la ciència-ficció –com destaca l'estudiós Àlex Martin Escribà– o haver parit novel·les al·legòriques en un context, com el de la literatura catalana prèvia a l'arribada de la democràcia, on el cànon imperant està dominat pel realisme. Raó per la qual no se li reconegué de manera suficient el mèrit, entre més, d'haver reinterpretat en català els universos distòpics d'Aldous Huxley, George Orwell o Ray Bradbury. I quan tot això podia haver canviat amb l'arribada de la democràcia, els posicionaments polítics de Pedrolo, als quals mai no va renunciar, el feren un personatge incòmode, difícil de gestionar. Ni tan sols el Premi d'Honor de les Lletres Catalanes, el 1979, aconseguí domesticar-lo: aquell mateix any s'oposa públicament a l'extradició des de França d'un militant independentista, Manuel Viusà. Els anys en què la independència “no tocava”. El fet irònic és que, com destaca l'escriptor Sebastià Bennassar, si hagués viscut encara, els vents de la història haurien convertit Pedrolo “en un intel·lectual *mainstream*”. El periodista Pere Cardús recordava fa uns dies, a *Vilaweb*, una intervenció de

Pedrolo al programa *Vostè pregunta* del gran Josep Maria Puyal, que avui no generaria cap enrenou però que, aleshores, l'any 1983, tenien el mateix efecte que un eriçó sota un peu descalçat: “Per l'únic que val la pena lluitar és per les utopies. Allò que avui dia és utopia, potser no ho serà el dia de demà. De tota manera, no tenim res més. Com a catalans, som ciutadans dels Països Catalans. Si ens deixem perdre això, ho perdrem tot com a comunitat. Som un poble colonitzat. No podem desfer-nos de la colonització sense la independència”.

Si Pedrolo encara és present, més enllà de la revitalització del seu discurs, és perquè sempre ha tingut valedors en la literatura catalana. I per iniciatives com ara la Fundació Pedrolo, creada el 2005, amb l'objectiu de custodiar i difondre la

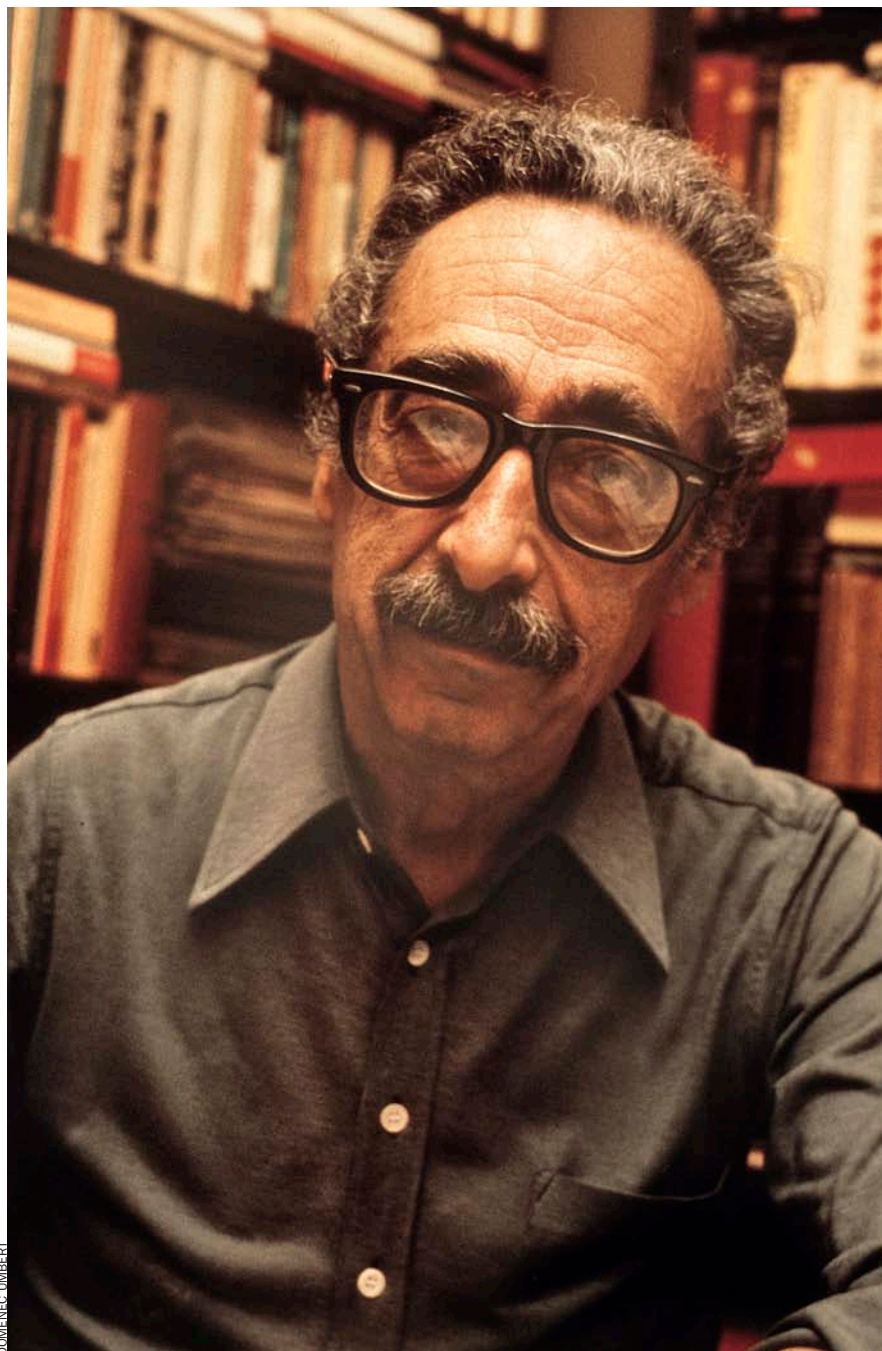
“Som catalans. No podem desfer-nos de la colonització sense la independència”

seua obra i les seues idees a través d'articles, estudis i conferències o materials com ara la revista *Quaderns Pedrolians* (2008-2009), concursos de fotografia i relats, etcètera. Per no esmentar la completa pàgina web de la fundació, que serveix d'important punt de documentació. Amb tot, com explica Anna Maria Moreno Bedmar, estudiosa i membre del patronat de la Fundació Pedrolo, “el projecte de més abast que s'ha dut a terme és l'Espai Pedrolo”, que té la seu al Castell de Concabella (la Segarra) i està integrat per una exposició permanent, una sala d'exposicions temporals i l'Arxiu Pedrolo. Fins ara, “tota la producció de Manuel de Pedrolo ens ha arribat a través dels llibres i també dels múltiples testimonis impresos, a diaris i revistes o a antologies diverses, entre d'altres”. Abans de reunir aquell fons, les obres estaven repartides entre l'Arxiu Comarcal de l'Urgell (ACU), la casa familiar de Tàrraga i Edicions 62, l'editorial que va publicar el gruix dels seus llibres. En aquell arxiu, els estudiosos tenen a l'abast els originals de l'obra literària

de Pedrolo –mecanografiats i amb correccions autògrafes– la correspondència personal i documents diversos, entre còmics, caricatures, etcètera. També hi ha primeres edicions, tota la col·lecció de novel·la negra de “La Cua de Palla”, que l'escriptor va dirigir per a Edicions 62, cartells o traduccions, entre altres. Hi ha també un fons històric i patrimonial del llinatge Pedrolo dels segles XVI al XIX que provenia del castell de l'Aranyó, pertanyent a la família de l'escriptor, uns propietaris rurals originaris de Cervera. Una referència que ens connecta directament amb els orígens i la trajectòria del personatge.

Els pilars de la terra. La relació amb Aranyó, el seu indret de naixement, acaba aviat. Pedrolo passa la infantesa i estudia el batxillerat, als escolapis, a Tàrraga. Son pare, Manuel de Pedrolo i Espona, és president d'Acció Catalana i posseïdor d'una considerable biblioteca, uns precedents familiars que marquen la trajectòria de l'escriptor. De jove, devora autors en llengua castellana com Pío Baroja, Valle Inclán o Pérez de Ayala. Però també novel·la policíaca. En acabar el batxillerat, es desplaça a Barcelona per estudiar medicina. La intenció és convertir-se en psiquiatre, potser influït per una infantesa que el fa sentir-se un nen diferent, un boig als ulls dels altres. En una entrevista amb Assumpció Maresma en *EL TEMPS*, l'any 1988, la periodista li pregunta si la seua infantesa va estar marcada pel fet de ser diferent. “Jo anava als escolapis, i a deu o dotze anys em preguntava què anava a fer a missa, i, fins i tot, vaig deixar d'anar-hi. Preguntava a casa per què em feien estudiar en un idioma que no era el meu, cosa que no em van aclarir mai bé. Això no era normal. Ara, tampoc no era normal que a casa meva no em deixessin sortir a jugar al carrer quan hi sortia tothom”.

L'alliberament que suposa per a ell la capital, el descobriment dels cafès, els billars i la relació amb les noies, fa que no estudie. Acabà fent un curs de mestre muntat per Unió Catalanista, organització a la qual pertany quan esclata la Guerra Civil. Durant el conflicte s'afilia al sindicat anarquista CNT, fa de mestre durant un temps a Fíbols i és destinat al cos d'artilleria de l'Exèrcit Popular, on

DOMÈNEC LLIBERT

De petit, Pedrolo preguntava a casa per què havia d'anar a missa. I per què l'ensenyament es feia en una llengua aliena. Preguntes que no obtingueren resposta.

fa tasques de transport, vigilància dels polvorins i, fins i tot, de practicant. Amb aquest cos, xafa els fronts de Falset, Figueres i Barcelona.

El primer any de la postguerra el passa a Valladolid, fent el servei, on escriu una primera novel·la que roman inèdita i que Pedrolo considerava molt dolenta. Però l'escriu en català, tot i saber que, d'aquella manera, limitava les possibilitats de publicació. Una prova seminal

de les indestructibles conviccions nacionals de Pedrolo. En acabar el servei, torna a Tàrrega, enmig d'una depressió pel rebuig familiar a la seua promesa, Josefina Fàbrega, una xicoteta que quedava lluny de l'ideal pseudoaristocràtic dels pares de trobar algú a l'altura del passat nobiliari de la família i que servís alhora per refer l'economia dels Pedrolo. Amb el temps, acabarà instal·lant-se a Barcelona, amb Josefina, amb la qual

va tenir una filla, Adelais. Són anys d'escriptura i lectura estakhanovista, de les primeres publicacions, d'encàrrecs amb pseudònim, de fer mil feines, com ara la d'investigador privat o corrector de les obres de Corín Tellado. Amb el temps, però, és capaç de viure fent tasques literàries, a l'editorial Albor de Ferran Canyameras, de traductor, o de lector informador a Edicions 62, on acaba dirigint "La Cua de Palla". Si més no, a Pedrolo li interessaven molt els novel·listes nord-americans i francesos del moment, com ara Faulkner, Dos Passos, Hemingway, Camus, Sartre. També rep una forta impressió i influència de l'existencialisme, que introdueix en la literatura catalana a través de les traduccions i de les seues mateixes obres. Comptat i debatut, la seua producció publicada comença amb un llibre de poemes, *Ésser en el món* (1949), que reflecteix aquesta influència.

A partir d'ací, tocarà tots els gèneres i encetarà una ingent producció publicada de manera desordenada per acció de la censura i per omissió de la feble xarxa editora catalana d'aquells anys. *Els hereus de la cadira* (1954), *Homes i no* (1959), *Tècnica de cambra* (1964) i un llarg etcètera. Novel·les negres com ara *L'inspector fa tard* (1960), l'esmentada *Joc brut* (1965) o *Mossegarse la cua* (1968). Novel·les de tota mena com *Cendra per a Martina* (1967, escrita el 1952), *Totes les bèsties de càrrega* (1967), *Acte de violència* (1975) i moltes altres. Llibres en què experimenta diverses tècniques, com ara al cicle "Temps obert", encetat el 1963 amb possibilitats infinites: una sèrie de novel·les amb un mateix personatge protagonista, Daniel Bastida, i les diferents línies narratives que les conseqüències d'un bombardeig podia comportar, segons qui morira, com... Ja als anys 70, publicarà un nou cicle, "La terra prohibida", amb una temàtica relacionada amb l'exili. També d'aquella dècada és *Mecanoscrit del segon origen* (1974), una petita joia a mig camí entre la literatura iniciàtica i la distopia que contribueix en la mateixa mesura a examplar els seus lectors i a soterrar les virtuts de la resta de la seua obra. En tot cas, convé no oblidar una cosa: malgrat el desordre a l'hora de publicar, la producció aliena als cànons imperants,

Pedrolo ha estat durant dècades un dels autors més llegits i coneguts en llengua catalana. I un dels més premiats: a banda del Premi d'Honor de les Lletres Catalanes, el de la Segarra guanyà el Joanot Martorell, el Sant Jordi, el Lletra d'Or, el Prudenci Bertrana o el Premi Crítica Serra d'Or en diverses ocasions i en diferents categories: novel·la, contes o biografies i memòries. El currículum d'algú amb enorme pes específic en el context de la literatura catalana anterior a l'arribada de la democràcia.

Difoneu Pedrolo. “Penso que va ser un autor compromès amb el seu temps, amb una clara vocació de servei a Catalunya. Que cal que es recordi no només pel *Mecanoscrit del segon origen* sinó per la totalitat de la seua obra”, assenyala Anna Maria Moreno Bedmar. “Fou un escriptor insubornable, l'autor català més censurat. Un autor torrencial, un home avançat al seu temps, modern, un intel·lectual que va emprar la literatura com una eina d'enriquiment cultural. Va voler normalitzar la literatura catalana i situar-la a l'altura europea”, rebla Moreno en referència a la introducció de les “noves tendències europees”. Això inclou les immersions prosístiques en l'existencialisme, l'experimentació amb la poesia visual o el teatre de l'absurd, o la “dignificació de la literatura de gènere”, en al·lusió a claus com l'erotisme, l'humor, la novel·la negra o la ciència-ficció.

“Un corpus enorme d'una obra que abraça tots els gèneres, una manera de fer que mostra que gairebé tot és narrable, que crea atmosferes, personatges, situacions en un moment on tot estava per fer”, afegeix, abans de destacar un altre aspecte del seu llegat literari, “l'ús que fa de les diferents tècniques narratives per retratar la condició humana, en una recerca incansable d'investigació”. “Crec que cal situar Pedrolo dins el lloc que li pertoca a la història de la literatura catalana, tornar a reeditar les seves obres més reeixides i, en definitiva, difondre'l més”, conclou Moreno, defensora també del tarannà de Pedrolo com a “creador d'opinió, contrari a qualsevol cotilla, un independentista que vol trencar els límits i les opressions de tot tipus, ja sigui socials, polítiques, nacionals o de raó sexual”.

Manuel de Pedrolo, en rebre el Premi d'Honor de les Lletres Catalanes l'any 1979. A l'acte, hi assistí Vicent Andrés Estellés, guardonat el 1978.

Un autor, altrament, amb una petja considerable en la literatura catalana, que es pot rastrejar, segons Moreno, en autors de diferents generacions com ara Jaume Fuster, Pep Albanell, Joaquím Carbó, Margarida Aritzeta o el mateix Jaume Cabré, esmentat adés.

En qualsevol cas, si hi ha un àmbit de creació i estudi que manté forts lligams amb Pedrolo i que en reconeix la transcendència és el de la novel·la negra en català. Un dels màxims estudiosos del gènere, Àlex Martín Escribà, destaca el

“Fou un escriptor insubornable, un autor torrencial, un home avançat al seu temps”

seu tarannà pioner “introduint en la literatura catalana narratives populars, gèneres que no es feien a Catalunya. Ell trau una primera novel·la negra, l'any 1954, *Es vessa una sang fàcil*, que és una adaptació de les novel·les d'atracadors, fruit de l'impacte que li produeix *La jungla d'asfalt*, la novel·la de W.R. Burnett que donaria lloc a una coneguda pel·lícula. De la mateixa manera que *Joc Brut* és alhora una adaptació de la novel·la negra

psicològica, *El carter sempre truca dues vegades*, de James M. Cain, on hi ha també una introducció de la literatura eròtica”, diu en referència, entre altres, a un mític fragment d'aquella novel·la de la qual es compleix ara el mig segle d'existència: “Si no hagués estat per les seves cames, no hauria passat res. O potser sí. Però hauria passat a algú altre. Jo ho hauria llegit al diari”. Martín Escribà també hi veu la petja del realisme brut de Dashiell Hammet en *L'inspector fa tard* i, fins i tot, considera *Mossegat-se la cua* una adaptació d'*Un estrany a la meua tomba*, de Margaret Millar.

Sent important aquesta contribució, Martín Escribà destaca també la tasca de Pedrolo com a editor en “La Cua de Palla”. “La seva intenció amb la col·lecció és publicar autors catalans juntament amb europeus i americans, però s'hi troba que sols podria publicar novel·les seves. En tot cas, Pedrolo tradueix títols abans que apareguin en castellà i és un avançat en molts aspectes. La col·lecció és un producte molt avantguardista, una iniciativa pionera i molt avançada en aquell moment”.

Dissortadament, això no ha impedit que Pedrolo siga un “personatge incòmode en l'àmbit acadèmic, un escriptor que fa un recorregut inèdit en aquell moment i que ningú no acaba d'entendre. Fou capaç d'abraçar el que avui farien molts escriptors junts. I tot això ho féu

per assolir una normalitat que passava no sols per fer literatura cultura, sinó també literatura per al poble”, rebla l’estudiós.

El doble rebuig ideològic i estètic.

Sebastià Bennassar, un dels escriptors en llengua catalana més declaradament pedrolians, als efectes ètics i estètics, aprofundeix en aquella incomoditat. “Pedrolo encara ara és incòmode perquè apel·la a la nostra consciència. Ara seria el moment de reconèixer els molts errors comesos amb ell”, diu l’escriptor mallorquí. “Quan tenia vuit o nou llibres publicats se’l considerava un autor de novel·les breus, però Pedrolo no havia pogut publicar les altres coses. Per què? Perquè era molt incòmode per al règim franquista, els informes que els censors fan de les seves obres són brutals. I a partir dels anys 60, quan Pedrolo està vinculat a Edicions 62 a través de ‘La Cua de Palla’, molesta pel seu plantejament estètic. En aquell moment, Josep Maria Castellet i uns altres impulsen la teoria de la novel·la realista. És el moment de Mercè Rodoreda, d’*Incerta glòria* de Joan Sales... I Pedrolo ja està fent novel·les al·legòriques i, fins i tot, emprant recursos de la ciència-ficció”. Bennassar, fins i tot, considera també molt innovador el plantejament de *Joc brut*, “en què adopta el punt de vista del criminal”. Aquestes innovacions no són valorades. Ans al contrari. “Rodoreda odiava profundament Pedrolo. Hi ha una carta de la correspondència amb Joan Sales en què arriba a dir que l’èxit de Pedrolo és insultant”, recorda Bennassar, que apunta també que durant els anys 60 i 70 “es llegeix un Pedrolo molt concret, el de les obres que aconseguíem passar la censura”.

Amb l’arribada de la democràcia, “Pedrolo comença a traure coses del calaix que no s’acaben d’entendre perquè contenen al·legories que fan referència al règim anterior, que fan tard”. A més, hi ha els seus plantejaments polítics, que l’autor de *Cròniques d’una ocupació*, un dels reculls que agrupa els seus incendiàries articles de premsa, expressa sense embuts en un moment on ja no toca. “Som en un moment molt convergent, on tot això resulta molt incòmode. Pedrolo feia articles demolidors sobre les concessions que havien fet els convergents amb l’arribada de la democrà-

“El meu pare va morir molt sol i molt desil·lusionat”

Adelais de Pedrolo, única filla de Manuel de Pedrolo, fa anys que treballa, a través de la Fundació, per difondre l’obra i el pensament del seu pare.

—Creu que les efemèrides contribuiran a redimensionar la figura del seu pare, com ha passat per exemple amb Joan Vinyoli?

—Penso que sí, aquestes coses es mouen quan arriben certes dates, però el que pot revitalitzar l’obra del meu pare és la mica de feina que podem fer, en funció dels mitjans que tenim, des de la fundació. Ara tindrem una mica més de ressò. I també és important la inauguració de l’Espai Pedrolo al Castell de Concabella i el fet que el fons documental estigui a disposició de tothom que vulgui fer-hi consultes. Són gotetes d’aigua que van configurant un vas.

—Abans d’això ja hi havia gent que reivindicava la seua figura.

—Sí, sí, sempre hi ha hagut gent. El que passa és que des que ens constituïrem com a fundació començarem a tenir una mica més de ressò. I l’Espai Pedrolo, en els pocs mesos que té, també s’ha notat, sobretot en les consultes, en els instituts a què interessa fer xerrades sobre el pare... És poca cosa, però s’ha notat.

—Acadèmicament, però, encara hi ha molt per fer.

—De tota manera, estem preparant les activitats del centenari, d’aquí a tres

anys [va nàixer el 1918] i esperem un suport més gran a nivell institucional.

—Creu que, si visqués ara, el posicionament polític de Pedrolo seria un factor de reconeixement? Tot just al contrari del que passà als anys 80?

—És curiós, perquè fins i tot com a referent independentista continua sent un oblidat. Recordo una marxa que va fer l’Assemblea Nacional Catalana (ANC) a Lleida, en què va llegir tothom i es van llegir cites de tothom. De Xirinaçs, d’Ovidi Montllor, de Fuster... De tothom. I del pare no es va dir ni piu. Quan, justament, és de Lleida. Et quedés una mica parada. I sabien que Pedrolo existia, perquè la setmana anterior s’havia fet una marxa independentista per la Segarra i jo vaig fer un parlament que una persona em va demanar per passar a l’ANC. Doncs bé, absolutament res. I com que no és la primera vegada que passa, et quedés una mica pensant, “què passa aquí?”. No ho entenc.

—Pedrolo sempre ha estat un personatge incòmode.

—Continua sent un personatge incòmode. Però aconseguí el que volia: si 25 anys després de la seva mort continua sent incòmode això vol dir que el que ell deia va tocar la nafra.

cia”, relata l’escriptor, que també ressalta la condició de Pedrolo d’intel·lectual avançat al seu temps amb reivindicacions com ara la de l’homosexualitat. Bennassar, així mateix, es pregunta per què ja no es representen obres de teatre del segarrenc, bastant representat als anys 60, com ara Joan Brossa, a càrrec d’agrupacions com Teatre Experimental Català, fundada el 1962.

Potser falta explicar amb una mica més de detall com va viure Pedrolo els

anys que van des de l’arribada de la democràcia fins a la seua mort. Maria Ginés, una de les estudioses que s’ha submergit en l’arxiu Pedrolo, i que va coincidir amb l’autor sent correctora d’Edicions 62, explica a la web de la fundació aquell procés: “[Pedrolo] Es dol del desmantellament de la resistència político-cultural que durant els anys de la dictadura ha mantingut el país en vida. Cap dels partits parlamentaris no s’ajustarà al seu ideal polític d’esquerra

—Si visqués estaria il·lusionat amb el procés independentista. Abans de morir, encara considerava la independència com una utopia.

—Ara estaria molt content, molt il·lusionat, el que passa és que també estaria molt cansat [riu].

—Com van ser els seus darrers anys? Se sentia valorat, malgrat tot?

—No, en aquest aspecte va morir molt sol i molt desil·lusionat. Quan desaparegué Franco semblava que hi hauria una certa obertura. Després, molts autors es van anar afiliant a partits, els van anar comprant, i les coses es van anar acomodant. I el que havia d'haver estat un revifament de la intel·lectualitat d'esquerres es va anar aplanant. El pare va morir una mica sol en aquell aspecte, i molt desencantat. El que passa és que, quan em fan aquesta mena de preguntes, dic que una cosa era el que ell pensés i una altra la realitat. Ell va ser un transgressor i va aconseguir el que volia, perquè en cap moment no el van aconseguir dominar, la qual cosa és una gran victòria tenint en compte la societat en què vivim.

—La va colpir especialment alguna cosa de les que el seu pare va dir en aquells moments?

—Pensa que el meu pare va morir fa 25 anys, l'any 90, i jo l'any 72 havia marxat de casa. Tenia una relació pare-filla però no estava permanentment a casa seva. Sí que et puc dir que em va colpir un testament vital que trobarem després de la seva mort. A aquell testament deia que no volia ser recordat com un simple creador de ficcions, sinó com un home que va optar per continuar lluitant. No volia ser recordat com un escriptor sinó

Adelais de Pedrolo, en una mobilització recent. El seu nom és d'origen càtar i les autoritats de l'època no el van autoritzar. No el va poder oficialitzar fins passats els 30 anys.

com una persona que ho va donar tot per Catalunya. Allò, veritablement, se'm va quedar gravat.

—En tot cas, quines de les obres de la seua enorme producció diria que Pedrolo considerava més satisfactòries?

—Innegablement, la sèrie de “Temps obert”. No hi ha precedents en la literatura universal d'una sèrie d'aquestes característiques. Jo crec, i ell també ho creia, que era la seva millor obra. Després, *Totes les bèsties de càrrega*, que curiosament la censura va deixar passar, segurament perquè elsensors no en van entendre absolutament res.

—Pedrolo diu també que les seues novel·les més indecents eren les que

més s'havien venut. Renegava d'alguna obra en concret?

—En algun moment diu que hi ha obres que no rellegeix perquè les canviaria, però això suposo que forma part de l'evolució de l'escriptor. El que és una llàstima és que no s'hagi fet una crítica del conjunt de la seva obra. Tampoc no és fàcil per la quantitat d'obres, però s'hauria de fer una valoració per veure l'evolució de l'autor.

—Què en pensava Pedrolo, del *Mecanoscrit del segon origen*?

—Va dir que, si arriba a saber que se l'anava a conèixer quasi exclusivament pel *Mecanoscrit*, no ho hauria escrit. Amb això t'ho he dit tot [riu].

nacional i Pedrolo es marginarà del joc partidista i mantindrà contactes de simpatia amb els grupets que es poden acostar a aquest ideal, que trobarà massa fragmentats i la unió dels quals no deixarà de reclamar”.

Ginés recorda també que el fet de patir d'espondiloartrosi, una malaltia que podia deixar-lo paralític, li impedia fer moviments bruscos i carregar. Això i “la seva extrema tímidesa” limiten el seu vessant d'home públic.

De manera paral·lela al procés polític, els pocs mitjans en català, els únics amb els quals Pedrolo vol col·laborar, “amb embuts i romancejant deixaran d'acceptar la seva col·laboració”. L'escriptor, a més, aprofundeix el seu aïllament no concedint cap entrevista en què no puga parlar d'independència. “La seva obra, cada vegada més complexa, ja no té aquell acolliment que tenia i a la universitat ja no se l'estudia”. Deixa d'escriure novel·les

i se centra en uns diaris on “continuarà exposant les seves idees, inserint petits contes o poemes i ens farà testimonis de la seva malaltia que durarà més d'un any i acabarà sent definitiva”. El final arriba el 26 de juny del 1990. En unes quantes setmanes, farà d'això 25 anys. Moment de tornar a reivindicar la seua veu incòmoda i necessària.

Xavier Aliaga